

Гончаренко Е. П.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

«ІНОДІ ЛИШЕ КІЛЬКА СЛІВ МАЮТЬ НАДЗВИЧАЙНУ СИЛУ»: ПЕРЕКЛАД ТА АНАЛІЗ ГЕТТИЗБЕРЗЬКОЇ ПРОМОВИ АВРААМА ЛІНКОЛЬНА

Анотація. Статтю присвячено детальному розгляду Геттизберзької промови Авраама Лінкольна; проаналізовано її зміст та структуру тексту; підкреслено безперечну значущість промови в історії американського ораторського мистецтва. Запропоновано також український переклад промови у викладі автора статті.

Ключові слова: Геттизберзька промова, першотвір, письмовий переклад, художній текст, публіцистичний текст, повторення, поема, політичний стиль, теологічний стиль, ораторське мистецтво.

Постановка проблеми. «*Four score and seven years ago...*» – так починається Геттизберзька промова Авраама Лінкольна, що пролунала з вуст президента 19 листопада 1863 року на церемонії відкриття національного цвинтаря в Геттизберзі. Авраам Лінкольн написав текст цієї промови, за однією з версій, лише на двох аркушах паперу, за іншою – на зворотній стороні конверта в потязі дорогою до Геттизберга.

Що робить Геттизберзьку промову такою винятковою? Що вирізняє її серед інших промов? Насамперед, її стислість – вона уміщує всього 272 слова у 10 речень, але, що найважливіше, це – її переконливість, потужність висловлювань. Лінкольн виголосив її менш, аніж за три хвилини. На думку деяких дослідників, «Геттизберзьку промову можна визначити як натхненну промову» [1]; її також вважають однією з найвідоміших, найбільш цитованих промов усіх часів. Безперечно, вона відіграла і відіграє значну роль в історії американської країни: по-перше, тому, що Авраам Лінкольн виголосив її після найкривавішої битви 1–3 липня 1863 р. при Геттизберзі під час громадянської війни [2, с. 221], за наслідками якої було скасовано рабство, і, що найважливіше, південні та північні штати було об'єднано, і доведено, що Сполучені Штати – це одна, єдина, неподільна держава. По-друге, ця промова увійшла в історію і стала свого роду революцією в мисленні американців щодо ораторського мистецтва, хоч сам президент вважав, що «вона була невдалою, і зовсім скоро її забудуть» [2, с. 221].

Чому саме ця коротенька промова є такою незабутньою? Зробимо невеличкий екскурс в історію США: Америка була в епіцентрі кривавої громадянської війни, війни між північними та південними штатами, яка точилася з 1861 до 1865 рр. Того часу існували дві причини, що викликали розвій конфлікту: існування рабства та необхідність визнання прав кожного із штатів. За чотири місяці до промови Лінкольна союзні війська розбили конфедератів у битві при Геттизберзі (**The Gettysburg Battle**), невеличкому містечку в штаті Пенсильванія, яку вважають вирішальним, поворотним чинником у війні. Ця битва – найкривавіша битва не лише за період війни, але й за всю історію США: близько 60 000 чоловік було поранено і вбито, але

водночас ця битва є однією зі значущих битв громадянської війни, яка увійшла до історичних літописів Сполучених Штатів як **American Civil War** (Громадянська війна) = **War Between the States** (Війна між штатами) = **War of the Rebellion** (Війна з заколотниками) = **War of Secession** (Війна із сепаратистами) [3, с. 1046].

Виклад основного матеріалу. Геттизберзька промова виголошена президентом Лінкольном під час військових подій, які вирували на території США. Лінкольн був 16 президентом США і Головнокомандувачем Армії Союзу, його президентство припадає саме на роки Громадянської війни (1861–1865). Лінкольн вважають одним із найвідоміших і найшанованіших діячів в історії країни [3, с. 533–534]. На наш погляд, виступ Лінкольна на відкритті національного цвинтаря, який закарбувався в історичній пам'яті американців, не випадковий. Завдяки до початку війни у 1858 р. Лінкольн набув загальнонаціональної популярності як оратор у процесі дебатів із Дугласом із питання рабства (відомо, що Лінкольн був противником поширення рабства). Під час президентства уряд Лінкольна прийняв низку прогресивних демократичних законів (серед них і про відміну рабства – **Emancipation Proclamation**), а також перейшов до рішучих дій проти рабовласницького півдня, навіть до їх повного військового розгрому.

На думку деяких професійних перекладачів, кожному американцеві відомі три тексти: це перші абзаци Декларації незалежності, державний гімн і Геттизберзька промова Авраама Лінкольна [4, с. 267]. Зважаючи на зміст промови, її тематичну наповненість та безперечну значущість, у представленій статті запропоновано детальний аналіз промови, який передбачає розв'язання таких завдань:

– з'ясувати, наскільки повноцінно (адекватно) український переклад відтворює текст оригіналу;

– до якого виду перекладу за жанром (або змістом) можна віднести Геттизберзьку промову Авраама Лінкольна;

– визначити, який вплив має промова на читача (або слухача).

Отже, пропонуємо першотвір Геттизберзької промови, а також її переклад та аналіз у нашому викладі.

Address Delivered at the Dedication of the Cemetery at Gettysburg Abraham Lincoln (November 19, 1863)

Four score and seven years ago our fathers brought forth on this continent, a new nation, conceived in Liberty, and dedicated to the proposition that all men are created equal.

Now we are engaged in a great civil war, testing whether that nation, or any nation so conceived and dedicated, can long endure. We are met on a great battle-field of that war. We have come to dedicate a portion of that field, as a final resting place for those who here

gave their lives that that nation might live. It is altogether fitting and proper that we should do this.

But, in a larger sense, we can not dedicate – we can not consecrate – we can not hallow – this ground. The brave men, living and dead, who struggled here, have consecrated it, far above our poor power to add or detract. The world will little note, nor long remember what we say here, but it can never forget what they did here. It is for us the living, rather, to be dedicated here to the unfinished work which they who fought here have thus far so nobly advanced. It is rather for us to be here dedicated to the great task remaining before us – that from these honored dead we take increased devotion to that cause for which they gave the last full measure of devotion – that we here highly resolve that these dead shall not have died in vain – that this nation, under God, shall have a new birth of freedom – and that government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the earth [5, с. 106].

Геттисберзька промова Авраама Лінкольна на відкритті національного цвинтаря (19 листопада 1863 року)

«Вісімдесят сім років тому наші батьки дали життя на цьому континенті новій нації, зачатій у свободі і переконаній у твердженні, що всі люди створені рівними.

Сьогодні ми стали до бою у великій громадянській війні, яка є випробуванням для нашої країни і країн, подібних наших за народженням та принципами, і перевіркою – чи здатні ми встояти в цих випробуваннях. Ми зібралися на цьому полі бою, де точилася війна. Ми прийшли сюди, щоб освятити клаптик цього поля – останнє місце тих, хто віддав своє життя, щоб ця країна могла жити. І саме так ми віддаємо шану честі і гідності.

Але в широкому розумінні ми не можемо ані присвячувати, ані освячувати, ані возводити у святино цю землю. Сміливці, живі і полегли, що боролися на цьому полі, вже освятили його, і наших слабких зусиль бракує, аби щось додати або применшити. Світ мало що помітить і не запам'ятає надовго слова, виголошені нами сьогодні, але світ навечно запам'ятає подвиг героїв. Це нам, живим, варто присвятити своє життя завершенню справи, розпочатої тими, хто гідно боровся на цьому полі. Це нам, живим, потрібно завершити найважливішу справу полеглих героїв, якій вони гідно служили до останнього подиху. І лише ми можемо довести, що вони померли дарма, що цей народ під захистом Бога отримає нову відроджену свободу – і цей народний уряд, створений народом і для народу, ніколи не піде в небуття» [10].

Із тієї доби минуло багато часу. Але, судячи з тексту промови, ми усвідомлюємо, що висловлена Авраамом Лінкольном мета полягала не лише в тому, щоб «освятити клаптик землі». У той час Лінкольн розумів, що в період розвою громадянської війни він також повинен надихнути народ продовжувати боротьбу та перемогти. Англійський текст промови досить простий у викладі, але він зрозумілий носію мови – читачеві підготовленому, і надто складний для розуміння читачем або слухачем іншої культури. З якими труднощами стикається українськомовний або російськомовний перекладач? Труднощів безліч, серед них насамперед варто назвати реалії тієї доби, якими повинен послуговуватися перекладач у процесі роботи.

Як відомо, «Геттисберзьку промову вважають політичним заповітом Авраама Лінкольна» [3, с. 533]. У ній ми не відшукано гнівних закликів до бою, немає звернення до обох армій (півдня та півночі), ми не знайдемо таких слів, як «ворог», «Армія Конфедерації», «Армія Союзу», «південь», «північ», «поразка», «перемога», «скасування рабства» (*enemy, Confederate Army, Union Army, south, north, defeat, victory, Emancipation*

Proclamation). Лінкольн нікого не принижує і не звеличує, не перелічує імена полеглих героїв – солдатів і офіцерів. Натомість президент використовує у своїй промові архетипи: *our fathers, this/that nation, a great civil war, that field, the brave men living and dead, the unfinished work, these dead, a new birth of freedom, that government of people, shall not perish from the Earth*. На нашу думку, використання Лінкольном таких образів мало вагомий вплив на «закодований у колективній свідомості прообраз» (висловлювання К. Леві-Строса).

Звернемо увагу також на насиченість промови посиланнями на Біблію та Декларацію Незалежності [1; 6; 7; 8; 9]; деякі дослідники вважають, що в тексті промови є достатня кількість поетичних і риторичних складників, що надає підстави розглядати її швидше як поему, аніж політичний ораторський виступ» [1]. І таке припущення варте уваги. Недаремно Мішель Берді називає промову Лінкольна «Піснею Авраама» [6, с. 23–29].

Розглянемо початок промови: «*Four score and seven years ago our fathers brought forth on this continent, a new nation, conceived in Liberty, and dedicated to the proposition that all men are created equal*» [5, с. 67]. Ці слова сприйнятні американською аудиторією не лише 1863 р., а й сьогодні: *four score* – запозичення з Біблії, біблійське слово *score* – два десятки, існує в англійській мові (із Псалма), але відповідний еквівалент відсутній у мові перекладу – українській або російській. «*Our fathers brought forth on this continent*» – наші батьки/творці/праотці дали життя на цьому континенті... Пряме посилання на Декларацію Незалежності, яка була прийнята і підписана 4 липня 1776 р., тобто 87 років тому (до дати виголошення промови). Під словосполученням *our fathers* (наші батьки, наші творці) розуміємо *Founding Fathers* (політичні лідери також відомі в історії США як *Fathers of the American Constitution, The Founders, The Framers* – в українському перекладі Батьки-засновники – Джордж Вашингтон, Бенджамін Франклін, Джеймс Медісон, Александр Гамільтон і Томас Джефферсон), політичні діячі, які не лише підписали Конституцію США у 1787 р., але й започаткували державні й політичні інститути та традиції країни [3, с. 239, 307, 340], головна константа яких полягає в тому, «...*that all men are created equal*...» – «що всі люди народжені вільними». У промові Лінкольн не вживає словосполучення *Founding Fathers*, лише *our fathers*. Зрозуміло, що для аудиторії тієї доби добре відомо, про що йдеться, але перекладачеві, віддаленому в часі, необхідно пояснити, прокоментувати ці історичні реалії в процесі перекладу, ніби перенести текст перекладу на новий «грунт». І нам здається, що це завдання є доволі непростим.

Текст промови Лінкольна – це три абзаци, які поєднані між собою. Впадає в око логічна структура промови, що складається з трьох частин: Перша частина – минуле – короткий підсумок історичних подій, унаслідок яких засновано нову державу – «*brought forth on this continent, a new nation, conceived in Liberty... dedicated to the proposition... all men are created equal... that war... that field... the brave men... who struggled here, have consecrated it... these honored dead*». Вона закінчується словами: «...*and dedicated to the proposition that all men are created equal*» – «...і переконаній у твердженні, що всі люди створені рівними» (до речі, К.Ф. Грехем вважає, що саме ці слова були поворотним пунктом промови, у якій Лінкольн переходив від думок про минуле до реалій дійсності [1]).

Друга частина – сучасне – у промові описано сучасний на той час контекст подій, внаслідок яких нова держава витримала випробування: «...*now we are engaged in... testing whether that*

nation, or any nation... can long endure; we are met on a great battle-field (Gettysburg)... we have come to dedicate a portion... a final resting place for those who here gave their lives... this nation under God». І, нарешті, третя – майбутнє – тут Лінкольн змальовує картину майбутнього, у якій перспективи нової держави повністю реалізуються за допомогою належних взаємин між урядом та народом – «...it is altogether fitting and proper that we should do this... we can not dedicate – we can not consecrate – we can not hallow... the world will little note... but it can never forget... for us the living, rather, to be dedicated here... to the great task remaining before us... shall not have died in vain... that this nation... shall have a new birth of freedom... that government... shall not perish from the earth». На нашу думку, у цьому абзаці слово *nation* (державна, країна) є найважливішою сполучною ланкою, що об'єднує усі три частини.

Використання Лінкольном повторень певних слів також варте уваги: так, слово *nation* повторюється 5 разів, *we* – 10 разів, *dedicate/dedicated* – 6 разів, *people* – 3 рази, *here* – 8 разів, *that* – 13 разів, *this* – 4 рази, *devotion* – 2 рази. Такий прийом є вкрай важливим і вважається характерною ознакою ораторського мистецтва. Це особливо прикметно, бо вся промова (як було зазначено раніше) – це 272 слова. Длаген Ендрю стверджує, що «за допомогою повторювання цих слів, президент досягає основної мети, яка полягає у тому, що «подібно людям, які загинули тут, ми повинні віддати своє життя, щоб урятувати нашу країну» [8]. Повторювання займенника «*we* – ми» – 10 разів (створює непомітний на перший погляд зв'язок з аудиторією), «*here* – тут, у цей момент» – 8 разів (ніби провіщується, що Геттисберг – це плацдарм, з якого потрібно рухатися уперед), «*dedicate/dedicated* – присвячувати / відданий (ідеї), переконаний» – 6 разів (звучить більш переконливо і потужно, ніж «ми повинні зробити це»), і, нарешті, слово «*nation*» – народ, нація, держава, країна, яке повторюється 5 разів (надає виразнішого, потужнішого звучання щодо досягнення високої мети).

На нашу думку, Геттисберзька промова Авраама Лінкольна викликає певний інтерес і як політичний документ, і як текст, аналіз якого доречно використовувати на практичних заняттях із дисциплін «Теорія та практика перекладу», «Практикум перекладу», «Країнознавство» як приклад емоційного впливу на читача та слухача (це так званий прагматичний аспект) та відтворення прихованих змістів у тексті (семантичний аспект).

Цілком природно, що в сучасного перекладача в процесі відтворення змісту оригіналу виникатимуть певні труднощі, і не лише через те, що текст промови створений 151 рік тому, а також тому, що Лінкольн написав цю промову в найскладніший період американської історії, він писав її, щоб бути почутим. На протипагу аудиторії 1863 р. нам, читачам (непідготовленим), читачам та перекладачам іншої культури й іншої історії, незнайомим з американськими реаліями, потрібно не лише відтворити зміст виголошеного та передати рідною мовою наявність різних стилів – політичного, теологічного, американських жанрів проповідей, але й відтворити у своїй свідомості події тих часів.

Будь-який переклад – це діалог перекладача з автором першотвору, але цей діалог не може відбутися без знання не лише мови, а й культурного та історичного пласту країни, з мови якої здійснюється переклад.

Висновки. Геттисберзька промова Авраама Лінкольна, якого, до речі, шанобливо називали «*Father Abraham* – батько Авраам» [3, с. 307], англійською звучить досить просто, без галасливих закликів та пишномовних обіцянок. У промові немає жодних закликів

до бою, але є слова, які звучать так, що об'єднують усю націю і переконують американців, що вони один, єдиний, неподільний народ. Промова спокійна, стримана та виважена за метою: стимулювати, спонукати націю до перемоги. Чи не тому на цій землі вже близько 151 року немає війн та революційних потрясінь?!

Аби дійти кінцевого висновку, варто пригадати слова Ніка Моргана, який, підкреслюючи вагомість Геттисберзької промови для американського народу, писав: «*Sometimes it's the little words that have the most power*» [9] – «Іноді лише кілька слів мають надзвичайну силу».

Література:

1. An analysis of Abraham Lincoln's Gettysburg Address [Electronical source]. – Access mode : //http://foxthepoet.blogspot.com/2008/09/poetical-analysis-of-abraham-lincoln.
2. Oxford Guide to British and American Culture for Learners of English. – Oxford University Press, 2000. – 599 p.
3. Американа. Англо-русский лингвострановедческий словарь / под ред. Г.В. Чернова. – Смоленск : Полиграмма, 1996. – 1185 с.
4. Палажченко П.П. Мой несистематический словарь (из записной книжки переводчика) / П.П. Палажченко. – 4-е изд., испр. – М. : Р. Валент, 2004. – 304 с.
5. Дубенко О.Ю. Spotlight on the USA. – К. : Правда Ярославичів, 1998.
6. Берди М. Lincoln's Gettysburg Address: The Song of Abraham / М. Берди // «Мосты» – журнал переводчиков. – № 2(6). – 2005. – 92 с.
7. Zimmer J. The Gettysburg Address: An analysis. Manner of Speaking / J. Zimmer [Electronical source]. – Access mode : http://mannerofspeaking.org/2010/11/19/the-gettysburg-address-an-analysis/.
8. Dlugan A. Speech Analysis: Gettysburg Address – Abraham Lincoln / A. Dlugan [Electronical source]. – Access mode : http://sixminutes.dlugan.com/speech-analysis-gettysburg-address.
9. The greatest 250-word speech ever written by Nick Morgan [Electronical source]. – Access mode : http://publicwords.com/the-greatest-250-word-speech-ever-written.
10. Геттисберзька промова Авраама Лінкольна на відкритті національного цвинтаря (19 листопада 1863 року) / з англійської переклала Е.П. Гончаренко. – Дніпро, 2016. – 1 с. (На правах рукопису).

Гончаренко Э. П. «Иногда всего лишь несколько слов обладают невероятной силой»: перевод и анализ Геттисберского послания Авраама Линкольна

Аннотация. Статья посвящена детальному анализу Геттисберского послания Авраама Линкольна; анализируется содержание послания и структура текста; подчёркивается несомненная значимость послания в истории американского ораторского искусства. Предлагается также украинский перевод послания, выполненный автором статьи.

Ключевые слова: Геттисберское послание, оригинал, письменный перевод, художественный текст, публицистический текст, повторение, поэма, политический стиль, теологический стиль, ораторское искусство.

Honcharenko E. «Sometimes it's the little words that have the most power»: translation and analysis of Abraham Lincoln's Gettysburg Address

Summary. This academic paper focuses on the detailed analysis of Abraham Lincoln's Gettysburg Address; its content and structure of the text is scrutinized also; its obvious significance as one of the most distinguished examples of the American oratory is emphasized in this paper. The Ukrainian version of Lincoln's Gettysburg Address is presented too.

Key words: address, original, translation, work of art, journalistic text, repetition, poem, political style, theological style, oratory.